راگەیاندن وخەڵك ... ئاری زێندینی

کەناڵەکانی راگەیاندن (بینراو، بیستراو، خوێندراو)، تەنانەت ئینتەرنێت و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانیش،
بەردەوامیی و گەورەبوونیان پەیوەستە بەو متمانەیەی،
کە لە رێگەی رەچاوکردنی کۆمەڵێك هۆکار و میکانیزمەوە دێتە دی و پێویست دەبێت،
کە لە کاتی بڵاوکردنەوەی هەر هەواڵ و زانیاریی، یان رووماڵکردنی رووداو و کارەساتەکاندا، بە هەند وەربگیرێت.
بۆیە هەر متمانەی جەماوەرە (وەرگر)، کە کەناڵێك دەگەیەنێتە لووتکە و یەکێکی دیکە
بە راگرتن وەستان لە پەخش دەگەنێت.

متمانە، بە مانای ئەوە دێ، ئایا تا چەند هاوڵاتیان کەناڵێك دەبێتە سەرچاوەی هەواڵ و زانیارییەکان و بە پێچەوانەشەوە.

کەواتە، متمانە پەسەندکردن، یان قبوڵکردنە لە لایەن وەرگرانی میدیاوە هەر کەناڵێکە لە بەرامبەر کەناڵێکی دیکەدا. شارەزایان و نووسەرانی بواری میدیا، چەند خاڵێکیان وەك بنەما و بنچینە دیاریکردووە، کە ئاستی متمانەبوونی جەماوەر بە کەناڵەکانی راگەیاندن دێنێتەدی، گەر رەچاو بکرێن، هەم ئاستی جەماوەری کەناڵەکان،

هەم ئاستی پیشەیی بوون و پڕۆفیشناڵبوونیان بەرز دەبێتەوە و بەرەو لووتکەی متمانەبوون دەچن پێش هەموو شتێك گەر رووداو، یان کارەساتێك، کە روو دەدات، بۆ نموونە قەیرانی دواکەوتنی مووچە، نەبوونی خزمەتگوزاریی، کارەساتی سروشتی وەك بوومەلەرزە، لافاو، بریتی بێت لە وێنەیەکی گەورە، ئەوا پێویستە کەناڵەکانی میدیا هەمووی بگوازنەوە، بە بێ پەراوێزخستنی بەش، یان گۆشەیەکی رووداوەکە، چونکە ئەو کاتە وێنەکە تەواو نابێ. بە مانایەکی دیکە، وێنەی رووداوێك ئەو کاتە دەگاتە زیهنی جەماوەر، کە لە کۆی گۆشەکانییەوە وێنەکە گیرا بێ. ئەم قسەیە بۆ کۆی جومگە و بوارەکانی تری ژیانیش هەر وایە و دەبێت کاری لە سەر بکرێت.

لە کاتی رووماڵی کەناڵێکی حزبی بۆ قەیرانی دواکەوتنی مووچە، یان

نەبوونی خزمەتگوزاریی نابێت لەبەر بەرژەوەندیی حزبەکە دژی مووچەخۆران بدوێ.

یەکەمین خاڵێك، کە پێویستە کەناڵەکانی راگەیاندن رەچاوی بکەن، رێزگرتنی ئایین و بیروباوەڕی تاك و کۆمەڵگەیە، جا هەر ئایین و بیروباوەڕێکیان هەبێت، رەخنەگرتنیش لە ئایین و بیروباوەڕی ئایینی جیاوازە لە سووکایەتی و ناوزڕاندن (تشهیر) و بە یاسا رێکخراوە، د. سامان فەوزی، لە کتێبی (هەڵە یاساییەکانی کاری رۆژنامەوانی)دا، ترسناکی جنێودان و سووکایەتیکردن بە ئایین و رەمزە ئاینییەکانمان بۆ دەست نیشان دەکات و دەڵێ: "سوکایەتی و جنێودان بە ئایین دەبێتە هۆی تێکچوونی باری ئاسایشی کۆمەڵگا لە رێگای خۆپیشاندان و ناڕەزایی کەسە ئایینی و خواپەرستەکان". (د. سامان) ئاماژە بە چەند حاڵەتێکی لەو شێوەیە دەدا، کە لە ساڵی (2001) لە میسر بە هۆی بڵاوکردنەوەی وێنەی راهیبێك، هەروەها لە ساڵی (2006)یش، لە دانیمارك و چەند وڵاتێکی دیکەی ئەوروپی، کە بەهۆی بڵاوکردنەوەی ژمارەیەك وێنەی کاریکاتێریی دژی پێغەمبەری ئیسلام شەپۆلی توندوتیژیی و خۆپیشاندان و ناڕەزایی ئەو وڵاتانەی گرتەوە. هەروەها بنەمایەکی دیکە لەو بنەمایانەی، کە رۆژنامەنووسان و کەناڵەکانی میدیا پێویستە رەچاوی بکەن؛ گواستنەوەی هەواڵ و زانیارییەکانە بە شێوەکی راست و دروست و بە دیققەتەوە، بێ زیاد و کەمکردن، بۆ ئەوەی ئەو پرەنسیپانەش بێتەدی، پێویستە رۆژنامەنووسان نزیکی رووداو و کارەکتەرەکان بن؛ ئەوانەی پێکهاتەی هەواڵەکان تەواو دەکەن. راستگۆیی لەگەڵ جەماوەر و وەرگران بە مانای لەبەر بەرژەوەندییەکی کەسیی، جا ئەوە بەرژەوەندییە ماددیی، یان مەعنەویی بێ، لە هەواڵ و زانیارییەکان کەم و زیاد نەکەیت. زۆربەی کات رۆژنامەنووسان بە وەرگرتنی بەرتیل هەواڵێکی دیاریکراو دەشارنەوە، یان بە پێچەوانەشەوە بابەتێك ئیبراز دەکەن، کە زۆرجار بابەتەکە سواو و دووبارەشە، بەڵام لەبەر فشاری بەرتیلەکە گەرمی دەکەنەوە و وەك بابەتێکی نوێ دەیدەنەوە بە وەرگرانیان.

راستگۆیی زۆربەی کات وەك پرەنسیپێکی گرنگ بۆ کاری رۆژنامەنووسی لە سەرانسەری دنیادا دێتە هەژمار و جەختی لێدەکرێتەوە، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا، ئەوانەی پێوەی پابەندن، زۆر نین!، لەو بارەوە، (پڕۆفیسۆر ماکدۆگاڵ) لە کتێبەکەیدا ئاماژە بە توێژینەوەیەك دەکات، کە لە ئەمریکا ئەنجامدراوە، دەڵێ: تەنها (54%)ی ئەو چیرۆکە هەواڵانەی، کە لە رۆژنامەکاندا بڵاوکراونەتەوە، هیچ

هەڵەیەکیان تیادا نییە، هەروەها ” لە (34%)ی ئەو چیرۆکە هەواڵییانەی پەیامنێران دایانڕشتوونەتەوە راستن”. بە واتایەکی تر، ئەوەی لە ڕۆژەکە دەمێنێتەوە، هەڵە و ناڕاستی تێدایە، کاتێکیش جەماوەر هەڵە و ناڕاستی دەبینێت، متمانەی نامێنێت. بنەمایەکی دیکە لەو پرەنسیپانەی، کە وا دەکات میدیا متمانەی وەرگر بەدەست بهێنن، ئەوەیە کە هەواڵ و زانیارییەکان بە وردیی (دیقەت) و لە سەرچاوەی راستەوخۆوە بگوازنەوە، نەك بە پێچەوانەوە، کە زۆربەی کات ڕۆژنامەنووس و پەیامنێران بۆ دەستکەوتنی زانیارییەکان پشت بە سەرچاوەی ناڕاستەوخۆ و نادیارەوە دەبەستن، لە “دلیل المعاییر المهنیه فی الکتابه الخبریە”دا، کە (معهد الحوار الدنمارکی المصری DEDI) بڵاویان کردۆتەوە، تیادا هاتووە: “رەچاوی وردیی بکە، تاکو ئەو پەڕی!”.

” دوورکەوتنەوە لە تەشهیر و ناوزڕاندن”، خاڵێکی دیکەیە لەو پرەنسیپانەی، کە راگەیاندن متمانەی جەماوەر بەدەستدێنێ. زۆرێك لە ڕۆژنامەنووس و پەیامنێران بە نەزانی، یان بە ئەنقەست تەشهیر بە کەسان و لایەنی بەرامبەریان دەکەن، تەشهیریش دوو جۆرە، یەکەم خستنەپاڵ (القذف) تۆمەتێك دەخەیتە پاڵ کەسێکی دیاریکراو، بۆ نموونە پێی دەڵێی “بەرتیلی وەرگرتووە” یاخود “بڕێك پارەی لە حکومەت بردووە”، دووەمیان جنێودان (السب)، وەك ئەوەی بڵێی “گەمژە” یان “هیچ و پووچ”…هتد. دەبێت هەموو کارەکانی میدیا (پەیام، وێنە، ڤیدیۆ، ستۆری….) دوور بن لە هەردوو جۆرەکەی تەشهیر، هەرچەندە بە پێی یاسا (القذف) سزای لە (السب) زیاترە.هەروەها هەر دوو پرەنسیپی “ملکەچی بۆ یاسا” و” مافی دانەر و بڵاوکردنەوە”ش، لەو خاڵە گرنگانەی ترن، کە پێویستە کەناڵەکانی میدیا خۆیانی لێ بەدوور بگرن. ملکەچی بۆ یاسا ئەوە نییە، کە ڕۆژنامەنووس پێیوا بێت یاسایەك هەیە بۆ سزادانی ئەو، بەڵکو سزا هەمیشە بۆ ئەوەیە کاروباری کۆمەڵگەی پێ ڕێکبخەین و بەدوور بین لە فەوزا و ئاژاوە. هەروەها مافی دانەر و بڵاوکردنەوەش بریتییە لە ڕێزگرتنی بەرهەمی ئەدەبی و نووسین و وەرگێڕان و خۆبەدوورگرتن لە دزیی ئەدەبی، هەروەها جەخت لە پاراستنی هەموو بەرهەمێکی موزیك و گۆرانی و فیلم و …. هتد، دەکاتەوە، هەرچەندە “دزیی ئەدەبی” لە هەرێمی کوردستان تاڕادەیەك حاڵەتە و نەبێتە دیاردە، بەڵام ناوبەناو دەیبیستین. چەند بنەمایەکی دیکە هەن، کە بێگومان بە رەچاوکردنیان متمانەی جەماوەر و وەرگر بەدەست دێنین، بەڵام ئەوانەی ئاماژەمان بۆیان کرد، پێمووایە لە گرنگترنیان بوون.